

หลักที่ 4 ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง

ลักษณะศิลา เป็นเสาคันทวยสูงถึง 2 เมตร กว้าง 28-30 เซนติเมตร จารึกทั้ง 4 ด้าน ความยาวของสามด้านแรก 56 บรรทัดเท่า ๆ กัน ด้านที่ 4 ยาวเพียง 16 บรรทัด มีลักษณะอยู่ยงและชำรุดมาก จารึกด้วยตัวอักษรขอมเป็นภาษาเขมร

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จไปพบและโปรดเกล้าฯ ให้นำลงมากรุงเทพฯ พร้อมกับจารึกหลักที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2376 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงเป็นผู้แปลเป็นภาษาไทย และตีพิมพ์เผยแพร่เป็นพระองค์แรก ต่อมาศาสตราจารย์ออร์ซ เซเดส์ ได้สอบคำแปลกับตัวจารึกดู เห็นว่ามีผิดพลาด จึงแปลใหม่

ปีที่จารึก ไม่ทราบแน่ชัด แต่เข้าใจว่าได้จารึกราว พ.ศ. 1905 อันเป็นปีที่พระยาภาไทยหรือพระมหาธรรมราชาที่ 1 เสด็จออกผนวช

จุดมุ่งหมาย เพื่อยอพระเกียรติพระมหาธรรมราชาที่ 1 ที่ได้ทรงอาราธนาพระมหาสมณีสังฆราชจากลังกามาอยู่กรุงสุโขทัย เมื่อ ม.ศ. 1283 (พ.ศ. 1905) และทรงออกผนวช นอกจากนี้ยังเป็นการชักชวนให้คนรีบทำบุญสะวันนการทำบาป

ผู้แต่ง ไม่ทราบนามว่าเป็นผู้ใด แต่จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในภาษาเขมรเป็นอย่างดี

เนื้อความ แบ่งออกได้เป็น 6 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 (ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 1-13) เริ่มต้นด้วยเรื่องพระยาภาไทยเสด็จนำพลจากเมืองศรีสัชนาลัยไปปราบจลาจลที่เมืองสุโขทัย เมื่อมหาศักราช 1269 (พ.ศ. 1891) ศาสตราจารย์เซเดส์ สันนิษฐานว่า เหตุที่เกิดจลาจลที่เมืองสุโขทัย ก็คงเป็นเพราะมีการผลัดแผ่นดินเปลี่ยนราชย์ พระยาเลอไท พระราชบิดาของพระยาภาไทยสวรรคต เมื่อปราบจลาจลได้แล้ว จึงเสด็จขึ้นสวดยราชย์ในเมืองสุโขทัยแทนพระราชบิดา ทรงพระนามว่า “พระบาทกัมรเดงอัญศรีสุริยพงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช” ถึงตอนนี้จารึกชำรุดมาก อ่านไม่ได้หลายบรรทัด

ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงมีทั้งหมด 4 หลัก คือ หลักที่ 4 หลักที่ 5 หลักที่ 6 และหลักที่ 7

ตอนที่ 2 (ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 50-ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 9) กล่าวถึงเรื่องที่พระมหา-
ธรรมราชาที่ 1 ทรงสร้างปูชนียวัตถุในศาสนาฮินดู ได้ทรงประดิษฐานเทวรูปพระมหেশ্বর
(พระอิศวร) และพระวิษณุ (พระนารายณ์) ไว้ในหอเทวาลัยมหาเกษตรในป่ามะม่วง

นอกจากนี้ ยังได้กล่าวสดุดีพระเกียรติคุณของพระองค์ที่ทรงศึกษาพระไตรปิฎกจบสิ้น
และทรงศึกษาคัมภีร์ต่าง ๆ ของศาสนาฮินดู ตลอดจนศิลปวิทยาต่าง ๆ ในสมัยนั้น ดังคำแปลจารึก
กล่าวไว้ในด้านที่ 1 และด้านที่ 2 ว่า

“(55)...พระกัมรเดงอัญศรี (56) สุริยพงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช ทรงอาจเรียน
พระไตรปิฎกจบเสร็จ” ด้านที่ 2 “(1) เรียนพระวินัยพระอภิธรรมโดยโลกาจารย์ (2) มีพรหมณ์
แลดาบสเป็นต้น สมเด็จพระพิตรทรงพระราชบัญญัติคัมภีร์เพท (3) ศาสตร์ราม ธรรมเนียม
มีโชติศาสตร์ (ตำราโหร) เป็นต้น (4) (ตำรา) พรราชา มาส สุริยคราช จันทรคราช ทรง
สรรพพิจารณา (5) พระองค์ทรงพระปรีชาโอฬาริก ฝ่ายผลคุณานุต (คือวันสิ้นเดือนสี่).....(6)
และศักราชที่เกิน ทรงได้แก้ไขสิ้นเบาถูกต้อง พระองค์ทรงพิจารณา (7) อุณ อธิกมาส ทินวาร
นักษัตร ให้ทราบเป็นสังเขป โดยกรรมสิทธิ (8) สมเด็จพระพิตร อาจถอนอาจลบ อาจเติม...
(9) โดยสิทธิศักดิ์พระกรรม ทุกมาตราปรากฏ ศรีเกียรติยศแท้”

ตอนที่ 3 (ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 10-30) กล่าวถึงปีมหาศักราช 1283 (พ.ศ. 1905) อันเป็น
ปีที่พระมหาธรรมราชาที่ 1 เสวยราชสมบัติในเมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัยได้ 22 ปี นั้น พระองค์
ได้ตรัสให้ราชบัณฑิตไปอาราธนาพระมหาสามีสังฆราชมาจากลังกาทวีป และมีรับสั่งให้สร้าง
วัดป่ามะม่วง¹ ขึ้นสำหรับให้เป็นที่จำพรรษาของพระมหาสามีสังฆราชพระองค์นั้น มีการ
ต้อนรับพระมหาสามีสังฆราชด้วยความเคารพบูชาอย่างยิ่ง

ตอนที่ 4 (ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 30-37) กล่าวถึงการบำเพ็ญพระราชกุศลของพระ-
มหาธรรมราชาที่ 1 เมื่อคราวออกพรรษา ว่า ทรงกระทำมหากาน ฉลองพระพุทธรูปสัมฤทธิ์
ที่ทรงหล่อ ทรงสดับพระธรรมเทศนาทุกวันและถวายพระราชทรัพย์เป็นอันมาก ดังคำแปล
จารึกกล่าวไว้ว่า

¹ดูเรื่องวัดป่ามะม่วงในภาคผนวก

“(33)...พระองค์ทรงฟังพระธรรมเทศนาทุกวันตั้งแต่ขึ้นค่ำหนึ่ง (34) ถึง 15 ค่ำ คิดพระราชทรัพย์ที่พระราชทาน คือ ทอง (หมื่นหนึ่ง) (35) เงินหมื่นหนึ่ง เบี้ย 10 ล้าน หมาก 2 ล้าน จีวร 400 บาตร...หมอนนั่งหมอนนอนเสื่อ (36) เท่านั้น และเครื่องกระยาทานทั้งหลาย ยังมี (37) อเนกประการซึ่งคนนามิได้...”

ตอนที่ 5 (ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 37-56) กล่าวถึงพระราชศรัทธาอันแรงกล้าในพุทธศาสนา ถึงกับเสด็จออกผนวชเป็นสามเณร ดังนี้

“(37)...ออกพรรษาอุปัชฌาย์ 8 ค่ำ พุทธวาร (38) บุรุษพสุณักขัตฤกษ์ ค่ำวันนั้น พระบาทกัมมแดง (39) อัญศรีสุริยพงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช สมาทานศีล (40) เป็นดาบส เฉพาะเนตรพระสุวรรณภูมิมาตรอันประดิษฐานบน (41) พระราชมนเทียร ซึ่งเสด็จทำสักการบูชาเป็นเนืองนิตย์ แล้วจึงอาราธนา (42) มหาสามีสังฆราชและภิกษุสงฆ์เถรานุเถรทั้งปวงขึ้น (43) บนแทมปราสาทราชมนเทียร พระองค์ออกบรรพชาเป็นสามเณร”

ในการเสด็จออกผนวชครั้งนี้ พระมหาธรรมราชาที่ 1 ทรงตั้งสัตย์อธิษฐานปรารถนาเป็นองค์พระพุทธเจ้า ขณะนั้นจึงเกิดปาฏิหาริย์แผ่นดินไหวไปทั่ว ดังคำแปลจารึกกล่าวไว้ว่า

“(48) ทรงตั้งสัตย์อธิษฐานว่า ผลบุญที่อาตมาบรรพชาอุปสมบทต่อพระศาสนา (49) พระพุทธเป็นเจ้าคราวนี้ อาตมาไม่ปรารถนาจักพรตสมบัติ (50) อินทสมบัติ พรหมสมบัติ ปรารถนาเป็น (51) องค์พระพุทธเจ้านำสัตว์ทั้งหลายข้ามไตรภพนี้เทอญ อธิษฐานดังนี้ (52) แล้วจึงรับไตรสรณคม ขณะนั้นแผ่นดินนี้ (53) ไหว้ทั่วทุกทิศ”

การที่กล่าวถึงเรื่องปาฏิหาริย์แผ่นดินไหวนั้น ก็เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระมหาธรรมราชาที่ 1 ที่ทรงบุญญาบารมีเทียบเท่าพระโพธิสัตว์ ด้วยทรงตั้งความปรารถนาไว้สูงสุดที่จะเป็นองค์พระพุทธเจ้า ความเชื่อในเรื่องปาฏิหาริย์แผ่นดินไหวเนื่องจากคุณความดีสูงสุดของมนุษย์นั้นมีมานานแล้ว ดังปรากฏในชาดกต่าง ๆ ของพุทธศาสนา

จารึกตอนต่อมา (ด้านที่ 3) ชำรุดมากเหลือที่จะอ่านได้ความ

ตอนที่ 6 (ด้านที่ 4 บรรทัดที่ 4-16) อันเป็นตอนสุดท้ายเป็นคำกล่าวชักชวนให้คนทั้งหลายรีบทำบุญ ไม่ทำบาป และไม่ประมาท และกล่าวไว้ว่า พระมหาสามีสังฆราชทรงสรรเสริญพระเกียรติยศของพระมหาธรรมราชาที่ 1 ที่เสด็จทรงผนวช และได้ทรงจารึกไว้ในเสาศิลา ในวัดป่ามะม่วง (ซึ่งก็คือ ศิลาจารึกหลักที่ 6 นั่นเอง)

คุณค่า ศิลปินวัดป่ามะม่วง หลักที่ 4 นี้ มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์สมัย พระมหาธรรมราชาที่ 1 ทำให้ทราบถึงเหตุการณ์ตอนก่อนเสด็จขึ้นเสวยราชย์ ว่าเกิดความไม่สงบขึ้นที่กรุงสุโขทัย พระยาภาไทย ซึ่งขณะนั้นเป็นอุปราชครองเมืองศรีสัชชนาลัย ได้เสด็จไปปราบศัตรู เมื่อเหตุการณ์สงบแล้วจึงเสด็จขึ้นเสวยราชย์ต่อจากพระราชบิดา คือพระยาเลอไทย ซึ่งเสด็จสวรรคตลง นอกจากนี้ยังได้ทราบถึงเรื่องการทำนุบำรุงพุทธศาสนา และพระราชศรัทธาอันแรงกล้าของพระองค์ถึงกับทรงออกผนวช นับว่าทรงเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ในทางศาสนาอย่างแท้จริง

ในด้านภาษานั้น จารึกหลักนี้มีคุณค่าในการศึกษาภาษาเขมร ทำให้ทราบถึงคตินิยมในการใช้คำราชาศัพท์กับองค์พระมหากษัตริย์ในภาษาเขมร ซึ่งสมัยนั้นยังไม่นิยมใช้ในภาษาไทย คำราชาศัพท์ที่ใช้ในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 มีน้อยมากและส่วนใหญ่จะใช้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ส่วนคำแปลจารึกเป็นภาษาไทยนั้น ผู้แปลใช้คำราชาศัพท์ตามต้นฉบับเดิม ซึ่งมิได้หมายความว่าสมัยนั้นนิยมใช้ราชาศัพท์แต่อย่างใด

ตัวอย่าง การแปลภาษาเขมรเป็นภาษาไทย

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
(1) 1269 ศึก กุร พระ บาท กมรแดง อญ ฤไทย	(1) มหาศึกกราช 1269 ศึกกุน พระบาทกัมรแดงอัญญาไทยราช
(2) ราช ด ชา พระ เจา ด พระ บาท กมรแดง อญ ศรีราม	(2) เป็นพระราชนัดดา ของพระบาทกัมรแดงอัญ ศรีรามราช
(3) ราช นำ เสนาพล พยุห โฝง อวิ ศรีสชนาไลย เม	(3) เสด็จนำพลพยุหเสนาทั้งหลายออกมาจากเมืองศรีสัชชนาลัยมา
(4) ก ปรด ผคด ผคง (ฝูง) พล จรด เกรา พระ วิไสย เน	(4) รีบตบแต่งพลโยธา เดิน...นอกพระวิไสยเกรา พระ วิไสย เน
(5) บญจมี เกิด เชษฐ ศุกรพาร นุ กาล สจจ บนทวล ด เส	(5) ณ วันศุกร์ขึ้น 5 ค่ำ เดือนเจ็ด เมื่อเสด็จมีพระบัณฑูรให้
(6) นา พล โฝง...จวล ใจ จบ กบ ทวาร ดิง ปรหาร ส	(6) พลเสนาทั้งหลายล้อมประตู (เอา) ขวานประหารศัตรู
(7) ตรุ โฝง...โหลง	(7) ทั้งหลาย

คำอธิบายภาษาเขมร

ชา	=	เป็น
เจา	=	หลาน, น้าตา
น้ำ	=	น้ำ
โพง	=	ทั้งหลาย
อวี	=	ออกจาก
เมาก	=	มา
ปรด	=	รีบ
ผดผคง	=	จัด, ตกแต่ง
จรด	=	เดิน, ถึง
เกรา	=	นอก
เนา	=	อยู่, ใน, ณ
บญจมี เกด เซษฐ	=	ขึ้น 5 คำ เดือนเจ็ด
ศุกรพาร	=	วันศุกร์
สดจบนทวล	=	เสด็จมีพระบัณฑูร
จวล	=	เข้า
ทวาร	=	ประตู
โจ้	=	ล้อม
จบกบ	=	จบขวาน
โห่ง	=	เป็นคำลงท้ายประโยค
สตรู	=	ศัตรู